

KRONIKA

ZBIGNIEW KALISZ
FUNDACJA „ZAKŁADY KÓRNICKIE”

BILANS 20-LECIA FUNDACJI „ZAKŁADY KÓRNICKIE” (2001–2021)

Fundacja „Zakłady Kórnickie” została restytuowana¹ mocą ustawy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 września 2001 roku (Dz.U. Nr 130, poz. 1451). Wiosną 2002 roku minister nauki i szkolnictwa wyższego powołał na pełnomocnika do spraw Fundacji prof. dr. hab. Jerzego Wisłockiego. Był to stan przejściowy do czasu nadania Fundacji nowego statutu i ukonstytuowania się jej organów. W lipcu 2002 roku wojewoda wielkopolski wydał decyzję o nabyciu przez Fundację praw do nieruchomości zabudowanych i niezabudowanych wymienionych w załączniku do ustawy z września 2001 roku². Tym samym majątek, bez wcześniejszej wyceny, o łącznym obszarze ponad 4200 ha³, w tym 280 budynków i budowli, został protokółarnie przekazany Fundacji przez Agencję Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa.

Wymienione w ustawie organy i instytucje do września 2002 roku delegowały swych przedstawicieli do Rady Kuratorów. Pierwsze posiedzenie Rady odbyło się 18 listopada 2002 roku w zamku kórnickim. W jej skład weszli: prof. dr. hab. Andrzej Legocki – przewodniczący oraz członkowie: mgr Mieczysław Jacków,

---

¹ Fundację powołano w 1925 roku ustawą Sejmu RP, zniesiono w 1952 roku dekretem Rady Państwa PRL.

² Decyzja Wojewody Wielkopolskiego z 9 lipca 2002 roku. Archiwum Fundacji „Zakłady Kórnickie”.

³ Przed skasowaniem do Fundacji należało 7 413 ha gruntów rolnych, 715 ha jezior, 10 216 ha lasów.

mgr Wojciech Jankowiak, dr Zbigniew Kalisz, prof. dr hab. Leon Kozacki, ks. dr Jan Krokos, prof. dr hab. Bogdan Marciniak, mgr inż. Janusz Paul, dr Mirosław Słowiński, prof. dr hab. Jerzy Wisłocki. Rada powołała także Zarząd, do którego weszli: prof. Jerzy Wisłocki – prezes, prof. Stanisław Sierpowski – wiceprezes, mgr inż. Kazimierz Grzesiak i dr Zbigniew Kalisz. Przez pierwsze lata członkowie Zarządu Fundacji nie pobierali żadnego wynagrodzenia za swą pracę.

Początkowo siedziba Fundacji mieściła się w zamku kórnickim. Następnie na wiele lat przeniosła się na plac Niepodległości 5, do pomieszczeń będących własnością PAN; od 2016 roku instytucja działa w nowo powstałym budynku przy alei Flensa 2b.

Pierwszym ważnym zadaniem, przed jakimi stanęły Rada Kuratorów i Zarząd, było opracowanie dokumentów określających strukturę oraz sposób działania organów Fundacji. 4 grudnia 2004 roku na posiedzeniu Rady Kuratorów zatwierdzono *Statut Fundacji* oraz *Regulamin Rady Kuratorów* i *Regulamin Komisji Rewizyjnej*, a we wrześniu 2005 roku *Regulamin organizacyjny* Fundacji. W następnych latach Rada uchwałała: *Regulamin przyznawania pomocy finansowej*, *Regulamin przyznawania i przekazywania stypendiów na cele związane z kształceniem w szkołach ponadgimnazjalnych umożliwiających otrzymanie świadectwa dojrzałości, noszących imię Działyńskich lub Zamoyskich* (2010). Opracowano i przyjęto także zasady wykonywania i ponoszenia nakładów inwestycyjnych obowiązujące w obiektach rolnych stanowiących własność Fundacji. Przyjęcie tych dokumentów usprawniło funkcjonowanie instytucji.

Początkowo sporo czasu poświęcono porządkowaniu i wycenie przejętego majątku. Ostatecznie całość mienia oszacowano na ponad 460 mln zł. Pozyskane z umów dzierżawy fundusze umożliwiły realizację zadań statutowych Fundacji.

Pierwsze miesiące i lata funkcjonowania Fundacji były niezwykle trudne, bowiem nie dysponowała ona żadnymi pieniędzmi. Ponadto, na mocy ustawy, stała się stroną umów zawartych przez Agencję Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa z podmiotami i osobami fizycznymi. Niektóre z nich trzeba było renegecjonować. Obecnie Fundacja dzierżawi spółce Paul-Polska grunty o powierzchni 2200 ha. Jest to gospodarstwo nasienne-hodowlane. Drugim dużym dzierżawcą jest spółka Jagrol (stanowiąca część grupy Top Farms), która gospodaruje na powierzchni 1200 ha gruntów fundacyjnych. Podstawowa działalność rolnicza Jagrolu to uprawa ziemniaka i zbóż oraz hodowla. Fundacja dzierżawi 360 ha gruntów Marcie i Bolesławowi Zysom. Jest to wzorcowo prowadzone gospodarstwo

rodzinne. Do małych dzierżaw należą: gospodarstwo Podgaj dzierżawione przez Piotra Kulikowskiego, który prowadzi hodowlę i hotel dla koni; Komet – firma rodzinna Przybyłscy; gospodarstwo Gajewskich z Babina zajmujących się hodowlą lam, kóz i owiec; Jan Mydlarz, który na 25 ha dzierżawionych od Fundacji prowadzi gospodarstwo ogrodnicze.

W kwietniu 2005 roku Rada Kuratorów powołała nowy Zarząd w składzie: mgr inż. Kazimierz Grzesiak – prezes, dr Zbigniew Kalisz, mgr Stanisław Nowotny i prof. Grzegorz Skrzypczak – członkowie Zarządu. Do Rady Kuratorów na miejsce prof. Leona Kozackiego został delegowany przez Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk prof. Jacek Wiesiołowski. Natomiast dr Zbigniew Kalisz, po ponownym wyborze do Zarządu, złożył rezygnację z członkostwa w Radzie Kuratorów. Na jego miejsce burmistrz Kórnik mianował prof. Witolda Molika.

Nowy Zarząd kontynuował prace nad inwentaryzacją geodezyjną i budowlaną własności Fundacji. W 2005 roku, w 175. rocznicę urodzin Jadwigi z Działyńskich Zamoyskiej, przeprowadzono prace remontowe w krypcie Zamoyskich w kolegiacie kórnickiej i odsłonięto tam tablicę pamiątkową. W tym samym roku przeprowadzono również remont krypty Działyńskich, gdzie w 210. rocznicę urodzin Adama Tytusa Działyńskiego umieszczono okolicznościową tablicę.

Ponadto:

- prowadzono prace remontowe i modernizacyjne własnego majątku Fundacji, w tym obiektów zabytkowych,
- na terenach Fundacji zrealizowano plan małej retencji wodnej (zbiornik zalewowy w Szczodrzykowie), wykonano nasadzenia śródpolne oraz założono użytki ekologiczne,
- wykonano w dużej mierze plan likwidacji eternitowych pokryć dachów, przeznaczając przy tym do utylizacji ponad 264 tony eternitu.

Po uporządkowaniu, wycenie i inwentaryzacji nieruchomości zabudowanych i niezabudowanych oraz systematycznym zwiększeniu przychodów i dochodów władze Fundacji mogły zwiększyć sumy przeznaczone na realizację celów statutowych zapisanych w ustawie o Zakładach Kórnickich. Cele te obejmowały: „wspieranie i rozwijanie nowoczesnego rolnictwa poprzez upowszechnianie kultury rolniczej, oświaty, wartościowych rozwiązań rolniczych oraz prowadzenie wzorcowych gospodarstw rolnych, działanie na rzecz edukacji rolnej i działalności naukowo-badawczej poprzez zakładanie szkół rolniczych, wspieranie nowoczesnego kształcenia, fundowanie stypendiów, organizowanie działalności

upowszechniającej racjonalne gospodarowanie zasobami rolnymi, propagowanie pracy organicznej, działania na rzecz poprawy warunków życia i pracy mieszkańców związanych z terenami Zakładów, zamieszkałych na terenach lub w pobliżu Zakładów, w tym także wspierania inicjatyw społecznych oraz placówek Polskiej Akademii Nauk – Biblioteki Kórnickiej i Instytutu Dendrologii”. Łącznie Zarząd Fundacji na realizację celów statutowych przeznaczył w latach 2004–2020 kwotę 11 mln złotych.

Wszystkie przytoczone wyżej zadania statutowe wywodziły się z zapisów w ustawie o Fundacji „Zakłady Kórnickie” z 1925 roku. Jej donatorzy, mając na uwadze działania na tym polu zarówno Tytusa, jak i Jana Działyńskich, uznali, że idee pracy organicznej, które zapoczątkowano w II połowie XIX wieku w Wielkim Księstwie Poznańskim, należy twórczo kontynuować.

Przejawem tego była m.in. decyzja podjęta przez Zarząd i Kuratorium o budowie na terenach fundacyjnych Domu Seniora. Powstały w Jarosławcu koło Środy Wielkopolskiej budynek oddano do użytkowania w 2015 roku. Jest to nowoczesny obiekt, w którym przebywają seniorzy o zróżnicowanym stanie zdrowia. Został on wyposażony w warsztat terapii zajęciowej, rehabilitacji i fizykoterapii. Dużym atutem placówki jest położony w pobliżu park – doskonałe miejsce wypoczynku i spotkań integracyjnych; z myślą o seniorach wytyczono w nim ścieżki i ustawiono ławeczki.

W roku 2011 podpisano z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego umowę o realizacji wspólnie z Biblioteką Kórnicką projektu „Najcenniejsze klejnoty kultury – spotkania kórnickie”. Koszt trwającego trzy lata projektu wyniósł ponad 800 tys. złotych. W ramach tego przedsięwzięcia zorganizowano warsztaty introligatorskie i drukarskie. Jego celem była edukacja zarówno młodzieży, jak i dorosłych, prowadzona w oparciu o bogate zbiory Biblioteki. Poza udziałem w wykładach i warsztatach można było obejrzeć najcenniejszą część zbiorów kórnickich, m.in. *Kodeks Justyniana* z VI wieku, fragmenty rękopiśmienne prac Adama Mickiewicza, listy Napoleona Bonapartego czy zapis nutowy pieśni Fryderyka Chopina. Zainteresowanie projektem było tak duże, że wprowadzono limit osób mogących brać w nim udział.

Dostrzegając zainteresowanie mediami społecznościowymi, Zarząd Fundacji zrealizował również szereg programów edukacyjnych przy wykorzystaniu tego typu narzędzia komunikacji. Jednym z nich jest Ogólnopolski Konkurs Wiedzy i Umiejętności „Praca Organiczna 2.0”. Jego celem jest propagowanie wiedzy,

przedsiębiorczości, a także wartości ważnych dla społeczności lokalnych. Program „Drzewo Franciszka” ma na celu upowszechnianie działań ekologicznych. Projekt „Agrokultura” ma popularyzować nowe rozwiązania w obszarze rolnictwa oraz prezentować kulturowe dziedzictwo polskiego rolnictwa, szczególnie wielkopolskiego.

Inne wartości promuje portal „Hrabia Tytus”. Odwołuje się on do idei patriotyzmu, tożsamości historycznej i narodowej Polaków, które przez całe życie były bliskie założycielowi Biblioteki. Portal zajmuje się upowszechnianiem historii Polski ze szczególnym uwzględnieniem dziejów naszego regionu. Na swoich stronach organizuje konkursy historyczne, w tym cyklicznie odbywający się Ogólnopolski Konkurs Wiedzy i Umiejętności „Praca Organiczna 2.0”.

Najnowszy projekt z zakresu edukacji medialnej Fundacji to program „Szkoła Generałowej”. Zamierzeniem jego autorów jest przeniesienie w realia XXI wieku najbardziej uniwersalnych treści i metod działania propagowanych przez Jadwigę Zamoyską, założycielkę Szkoły Domowej Pracy Kobiet (szkoła ta funkcjonowała w Kuźnicach i Kórniku do 1949 roku).

Poza działalnością edukacyjną Fundacja prowadzi także działalność gospodarczą. W 2004 roku Zarząd Fundacji złożył do Urzędu Miasta i Gminy w Kórniku wniosek o zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze 80 ha leżącym w okolicach wsi Gądkki. Teren ten stanowi własność Fundacji. Decyzją z dnia 27 kwietnia Rada Miasta i Gminy Kórnik uchwaliła miejscowy plan dla tego obszaru. Umożliwiło to Fundacji lokalizację na tym terenie obiektów produkcyjnych, składów, magazynów, terminali przeładunkowych i centrów logistycznych. Aktywizacja gospodarcza tych terenów przynosi znaczne dochody Fundacji. Konsekwencją zmiany planu zagospodarowania przestrzennego było umiejscowienie się tam w roku 2008 firmy logistycznej Polzug (obecnie Metrans Polonia) specjalizującej się w przewozie kontenerów koleją. Obecnie jest to największy i najnowocześniejszy hub intermodalny w Polsce, z możliwością dalszej modernizacji i rozbudowy na powierzchni 134 000 m². Terminal znajduje się na linii Warszawa – Berlin z doskonałym dostępem do infrastruktury kolejowej (poprzez stację Poznań-Franowo), jak również drogowej (autostrada A2 wschód-zachód). Oprócz tego wydzierżawiono na cele gospodarcze inne, mniejsze nieruchomości stanowiące własność Fundacji.

W dziedzinie kultury, nauki i oświaty Fundacja realizowała następujące projekty:

1. Wspólnie z Biblioteką Kórnicką i Urzędem Miasta i Gminy w Kórniku zorganizowała w Arboretum Kórnickim cykl koncertów pt. „Muzyka z Kórnika”.
2. Wsparała finansowo realizację tzw. zielonych lekcji organizowanych w Arboretum w Kórniku. Oferta była skierowana do przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych.
3. Wspólnie z Biblioteką Kórnicką i Teatrem Muzycznym w Poznaniu zorganizowała cykl spotkań „Krakowski Salon Poezji”. Spotkania odbywają się w Zamku w Kórniku.
4. Zapoczątkowała serię wydawniczą poświęconą twórcom Fundacji i idei pracy organicznej. Dotychczas ukazało się kilkanaście książek poświęconych tej tematyce.
5. W ramach wypełniania celów statutowych udzielono wsparcia finansowego Bibliotece Kórnickiej w realizacji następujących działań:
  - rewitalizacji mostu kamiennego nad fosą Zamku na kwotę 1 mln 230 tys. zł,
  - przebudowy systemu grzewczego w przyziemiach Zamku na kwotę 119 499,99 zł,
  - odświeżenia elewacji patio w pałacu Działyńskich w Poznaniu na kwotę 96 983,06 zł,
  - przebudowy instalacji elektrycznej w przyziemiach Zamku na kwotę 50 000 zł,
  - wykonania renowacji elewacji Zamku w Kórniku na kwotę 652 574,83 zł,
  - remontu i renowacji murów wewnętrznych przyziemia Zamku na kwotę 216.231,60 zł,
  - renowacji i konserwacji drewnianych posadzek w Sali Rękopisów (dawnym gabinecie Tytusa Działyńskiego) na kwotę 110 174,38 zł.

Współpraca z dyrekcją Biblioteki Kórnickiej, a zwłaszcza z jej dyrektorem, prof. Tomaszem Jasińskim, układa się wzorcowo, na czym zyskuje siedziba rodu Działyńskich i Zamoyskich. Troska o nią jest naszą wspólną sprawą. Zamoyscy swój majątek oddali narodowi polskiemu, a naszym zadaniem jest dbałość o to dziedzictwo.

Dobrze układa się także współpraca z Dyrekcją Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku i jej dyrektorem, prof. dr. hab. Andrzejem M. Jagodzińskim. Fundacja udzieliła pomocy finansowej Instytutowi Dendrologii przy realizacji następujących zadań:

- przebudowie nawierzchni alejek spacerowych w Arboretum – 150 000 zł,
- dofinansowaniu sympozjum pt. „Biologia drzew w cieniu kwitnących różaneczników”,
- dofinansowaniu renowacji drzew w Arboretum – 18 000 zł,
- dofinansowaniu wirtualnego spaceru po Arboretum,
- dofinansowaniu utrzymania kolekcji roślin wrzosowatych – 15 000 zł,
- sfinansowaniu druków z konferencji naukowej pt. „Drzewa i lasy w zmieniającym się środowisku” – 12 000 zł,
- dofinansowaniu mapy inwentaryzacyjnej zasobów dendrologicznych – 80 000 zł,
- dofinansowaniu międzynarodowej konferencji naukowej – 20 000 zł,
- dofinansowaniu remontu laboratoriów – 35 000 zł,
- dofinansowaniu projektów „Arboretum z historią w tle” – 15 000 zł,
- dofinansowaniu projektu stworzenia 12 filmów o tematyce związanej z badaniami naukowymi realizowanymi przez Instytut Dendrologii – 15 000 zł.

Zarząd Fundacji, zgodnie z założeniami, wspiera remonty i rewitalizację obiektów zabytkowych posadowionych w obszarze działań Fundacji. Z tego tytułu dofinansowano m.in. remont kolegiaty kórnickiej na sumę kilkuset tysięcy złotych, a dzięki dobrej współpracy z ks. proboszczem Grzegorzem Zbączyniakiem udało się wykonać wiele prac konserwatorskich w kościele. Współfinansowano także prace remontowe w kolegiacie w Środzie Wielkopolskiej, w kościele parafialnym w Bninie, Bagrowie i Mącznikach w powiecie średzkim.

Nawiązaliśmy współpracę ze szkołami patronackimi (jest ich 17), wspomagamy projekty realizowane w ramach zajęć pozalekcyjnych. Opracowaliśmy regulamin, na podstawie którego co roku przyznawane są stypendia dla dzieci uzdolnionych pochodzących z uboższych rodzin. Przeznaczamy na ten cel rocznie 120 tys. zł. Cyklicznie, na zakończenie roku szkolnego, fundujemy zakup książek, które są wręczane uczniom za szczególne osiągnięcia w nauce, sporcie i za działalność społeczną.

Bardzo owocnie układa się współpraca z samorządami Kórnik, Środy Wielkopolskiej, Poznania, powiatu poznańskiego i Zakopanego, z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego, Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu.

Dobra zakopiańskie, które stanowiły własność Fundacji w okresie międzywojennym, obecnie nie są już własnością Fundacji⁴, ale dzięki współdziałaniu z burmistrzem Zakopanego, a obecnie starostą tatrzańskim Piotrem Bąkiem Fundacja jest obecna w Zakopanem. Współpracę rozpoczęliśmy od współfinansowania pomnika hr. Władysława Zamoyskiego w Zakopanem, który został postawiony w 2003 roku przy skrzyżowaniu Krupówek z al. 3 Maja. Autorem pomnika jest rzeźbiarz z Zakopanego – Michał Gąsienica-Szostak. W 2002 roku odsłonięto przy Morskim Oku tablicę upamiętniającą hr. Władysława Zamoyskiego i prof. Oswalda Balzera, dzięki którym ta część Tatr leży dzisiaj w granicach Polski. Innym ciekawym projektem, zrealizowanym z inicjatywy klubu im. W. Zamoyskiego przy wsparciu finansowym Fundacji „Zakłady Kórnickie”, był szlak turystyczny im. Władysława Zamoyskiego, stworzony w 2015 roku z okazji 160. rocznicy urodzin patrona. Jest to szlak internetowy. Zwieńczeniem wieloletniej współpracy z włodarzami Zakopanego i Tatrzańskiego Parku Narodowego było kilka konferencji naukowych poświęconych dobrom zakopiańskim i Zamoyskiemu.

Na zakończenie podaję skład Rady Kuratorów, Komisji Rewizyjnej i Zarządu w upływającym dwudziestoleciu Fundacji.

Skład osobowy pierwszej kadencji 2003–2007 zaprezentowałem w części pierwszej tego tekstu.

W kadencji 2007–2013 do Rady Kuratorów należeli:

- prof. dr hab. Andrzej B. Legocki – przewodniczący,
- prof. dr hab. Marek Kwiek,
- prof. dr hab. Bogdan Marciniak,
- prof. dr hab. Witold Molik,
- ks. prałat Henryk Nowak,
- dr Justyn Piskorski,
- Robert Szozda,
- prof. dr hab. Jacek Wiesiołowski,
- Wojciech Ziętkowski.

W kadencji 2012–2017:

- prof. dr hab. Andrzej B. Legocki – przewodniczący,

---

⁴ W 1933 roku zakopiańskie dobra Fundacji odkupił Skarb Państwa RP na poczet długów podatkowych.

- prof. dr hab. Andrzej Czyżewski,
- prof. dr hab. Bogdan Marciniak,
- Dariusz Młotkiewicz,
- prof. dr hab. Witold Molik,
- ks. prałat Henryk Nowak,
- Radosław Tabak,
- Hieronim Urbanek,
- prof. dr hab. Jacek Wiesiołowski (do 2016 r.),
- Wojciech Ziętkowski.

W kadencji 2017–2022:

- Dariusz Jaworski – przewodniczący (w lipcu 2021 zrezygnował z członkostwa w Radzie),
- Jarosław Danowski,
- prof. dr hab. Andrzej Gulczyński,
- Piotr Andrzejewski (od marca 2021),
- ks. Piotr Kotowski,
- Jerzy Lechnerowski,
- prof. dr hab. Jacek Kowalski,
- prof. dr hab. Justyn A. Piskorski,
- prof. dr hab. Erwin Wąsowicz,
- Wojciech Ziętkowski,
- Jan Sulanowski (od września 2021).

Zarząd Fundacji w kadencji 2005–2009 pracował w składzie:

- Kazimierz Grzesiak,
- dr Zbigniew Kalisz,
- prof. dr hab. Grzegorz Skrzypczak,
- Stanisław Nowotny.

W kadencji 2009–2013 Zarząd pracował w tym samym składzie osobowym, podobnie w kadencji 2013–2015 (Stanisław Nowotny zmarł w sierpniu 2015 r.).

W kadencji 2017–2021:

- dr Dariusz Grzybek – prezes,
- dr Zbigniew Kalisz,
- prof. dr hab. Grzegorz Skrzypczak,
- Maciej Musiał.

W kadencji 2021–2022:

- dr Dariusz Grzybek – prezes,
- dr Zbigniew Kalisz,
- prof. dr hab. Grzegorz Skrzypczak,
- mec. Filip Żelazny.

Komisja Rewizyjna pracowała w składzie 3-osobowym i w poszczególnych kadencjach byli to:

- Grzegorz Ganowicz,
- Wojciech Jankowiak,
- Tomasz Sójka,
- Przemysław Kieliszewski,
- prof. dr hab. Witold Molik,
- Zbigniew Czerwiński.

Referat wygłoszony na konferencji jubileuszowej z okazji 20-lecia restytucji Fundacji „Zakłady Kórnickie” 15 października 2021 roku w Poznaniu, w Instytucie Chemii Bioorganicznej PAN.

WYSTAWY

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA W BIBLIOTECE KÓRNICKIEJ (18 IX – 31 XII 2021)

Europejskie Dni Dziedzictwa to wspólna inicjatywa Unii Europejskiej oraz Rady Europy, która ma na celu promowanie kultury europejskiej poprzez organizację wydarzeń w różnych, często na co dzień niedostępnych turystom obiektach zabytkowych. Z czasem pojawiła się idea, by w każdym roku odbywały się one w całej Europie pod innym hasłem. W Polsce od 1993 roku wydarzenia związane z ich organizacją koordynuje Narodowy Instytut Dziedzictwa (wcześniej Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków)¹. Tematy organizowanych w ostatnich latach obchodów to m.in.: „Ludzie gościńca. Wędrowcy, pielgrzymi, tułacze” w roku 2007, „Korzenie tradycji. Od ojcowizny do ojczyzny” w 2008, „Tajemnice codzienności” w roku 2012 czy „Dziedzictwo – źródło tożsamości” w 2014².

Tematem zaproponowanym na rok 2021 były „Smaki dziedzictwa”, nawiązujące do modnych obecnie zagadnień związanych z historią kuchni regionalnych. Organizacji wydarzeń w stolicy Wielkopolski podjęło się Archiwum Państwowe w Poznaniu, które do współpracy zaprosiło Bibliotekę Kórnicką, Poznańskie Centrum Dziedzictwa oraz Fundację TRES. Wielkopolska to region o bogatych tradycjach kulinarnych, stąd tytuł spotkania „Dawne smaki Poznania”, jakie odbyło się 18 września 2021 roku w pałacu Działyńskich. W holu budynku goście mogli obejrzeć ciekawą wystawę opartą na zbiorach APP oraz Biblioteki Kórnickiej. Materiały i ich opracowanie przygotowali pracownicy obu instytucji (kuratorki wydarzenia: Julia Wesołowska – APP, Magdalena Biniaś-Szkopek – BK), natomiast za graficzną stronę wystawy odpowiedzialna była Fundacja TRES (projekt: Wojciech Olejniczak). Wystawę można było zwiedzać w pałacu także w kolejnych tygodniach. Została ona udostępniona również online, podobnie jak szczegółowe

¹ Narodowy Instytut Dziedzictwa, <https://edd.nid.pl/> [dostęp: 23.11.2021].

² Europejskie Dni Dziedzictwa, [#Tematy_Europejskich_Dni_Dziedzictwa_w_latach_2007%E2%80%932020](https://pl.wikipedia.org/wiki/Europejskie_Dni_Dziedzictwa) [dostęp: 23.11.2021].

informacje oraz zdjęcia z wydarzenia³. Wśród prezentowanych na planszach zbiorów znalazł się m.in. przepiękny sztambuch gdański stworzony przez Michała Heidenreicha. Zdobią go ciekawe ilustracje Antoniego Möllera przedstawiające elementy życia codziennego mieszczan Gdańska, w tym przykłady sposobów ucztowania i zabaw przy stole. Na kolejnych planszach ukazano karty z przepisami w najstarszej polskiej drukowanej książce kucharskiej znajdującej się w zbiorach Biblioteki. Zaprezentowano też słynne „*Compendium Ferculorum*” albo *zebranie potraw* napisane przez Stanisława Czernieckiego, a wydane po raz pierwszy w roku 1682. Jest to ciekawe źródło przepisów staropolskich i sposobów przygotowania różnych typów potraw – od zup, przez mięsiwa, po desery. Z kolei z bogatych zbiorów Archiwum Państwowego pokazano interesujące, a niepublikowane wcześniej materiały rękopiśmienne dotyczące receptur charakterystycznych dla regionu Wielkopolski z przełomu XVIII i XIX wieku. Nie zabrakło także nawiązań do wieku XX i przykładów materiałów archiwalnych z zespołu Fabryki Czekolady „Goplana”.

Ważnym elementem spotkania były dwa wystąpienia traktujące o tradycjach kulinarnych Polaków. Pierwszy wykład – Dawida Barbarzaka, literaturoznawcy, doktoranta w Instytucie Filologii Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz pracownika Poznańskiego Centrum Dziedzictwa, zatytułowany był: „Wielkopolanie przy włoskim stole. Kulinarne wrażenia podróże Stanisława Reszki i Tomasza Tretera (1569–1600)”. Referent opisał zwyczaje żywieniowe i kulary podróży Polaków w XVI wieku. W dalszej części spotkania Maciej Barton – historyk, ale też zdobywca prestiżowego tytułu „Szefa kuchni tradycyjnej”, łączący teorię ze staropolskich książek kucharskich z praktyką kulinarną, przedstawił pisma Paschalisa Radolińskiego. Wykład zatytułowany „Podróże po kuchni staropolskiej” poprowadził słuchaczy przez tajniki kuchni dworku szlacheckiego XVIII wieku.

Urozmaiceniem spotkania był konkurs „Kulinarne adaptacje”, skierowany głównie do najmłodszych, którego pomysłodawczynią i organizatorką była Julia Wesołowska. Staropolski przepis należało „przełożyć” na język współczesny. Pomysły uczestników zostały odczytane, a nagrody przyznane. Spotkanie

---

³ *Dawne smaki Poznania – Europejskie Dni Dziedzictwa 2021*, APP, <http://poznan.ap.gov.pl/edukacja-2/wystawy/dawne-smaki-poznania-europejskie-dni-dziedzictwa-2021> [dostęp: 23.11.2021].

WOKÓŁ NARODZIN, ŚLUBÓW I POGRZEBÓW. PAMIĄTKI RODZINNE DZIAŁYŃSKICH I ZAMOYSKICH (4 X 2021 – 15 XII 2021)

Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się 4 października na Zamku w Kórniku. W pięciu gablotach zaprezentowano pamiątki rodzinne Działyńskich i Zamoyskich, które upamiętniają trzy najważniejsze wydarzenia w życiu każdego człowieka: narodziny, śluby oraz pogrzeby.

W gablocie poświęconej narodzinom umieszczono akty urodzenia i metryki chrztów oraz różne teksty okolicznościowe. Wiersze i listy gratulacyjne wyrażały oczekiwania, iż nowo przybyły potwierdzi odziedziczony status własnymi zaletami i zasługami. Niepewność o życie dzieci (przy ówczesnej wysokiej ich śmiertelności) skłaniała do gromadzenia pamiątek, np. pukli dziecinnych włosów. Pokazano trzy takie przykłady – Jadwigi (żony Władysława Zamoyskiego) oraz Władysława i Marii Zamoyskich; ponadto odlew gipsowy dziecięcej dłoni Witolda Zamoyskiego.

Dwie gabloty poświęcono małżeństwu, które w tamtych czasach było związkiem nie tylko dwojga ludzi, lecz także dwóch rodów i dwóch majątności. Zaprezentowano różne dokumenty związane ze ślubem i weselem – intercyzy, listę wydatków na wyprawę ślubną Elżbiety (pierworodnej córki Tytusa Działyńskiego), projekt szkatułki na przybory toaletowe autorstwa Celestyny, żony Tytusa (był to prezent ślubny dla Elżbiety), spis potraw na przyjęcie weselne Elżbiety. Ponadto znalazły się tam różne wiersze, pieśni i mowy okolicznościowe, które w weselnym rytuale miały określoną tematykę i kolejność.

Całą gablotę zajęło upamiętnienie, poprzez wycinki prasowe i zdjęcia, jednego wydarzenia – ślubu Elżbiety Czartoryskiej (prawnuczki Tytusa Działyńskiego) z Janem Szodrskim we wrześniu 1908 roku. Historyczne kostiumy, w jakich wystąpiły rodziny państwa młodych i goście, miały w czasach nasilonej polityki antyziemiańskiej Niemiec (przyjęcia ustawy wywłaszczeniowej) szczególne narodowe i patriotyczne znaczenie.

W dwóch gablotach zaprezentowano eksponaty związane z celebracją pogrzebów. Obrzędy pogrzebowe cechowała powaga, patos, nawet dostojność, a pamiątki po nich przechowywano ze szczególną pieczołowitością, dlatego też licznie

zachowały się one w archiwum bibliotecznym. Pokazano zdjęcia „trumienne” Tytusa i Jana Działyńskich, Adama Konstantego Czartoryskiego (męża Elżbiety z Działyńskich), Witolda Zamoyskiego; maski pośmiertne osób dorosłych i dzieci oraz odlewy rączek i stóp zmarłych dzieci. Na centralnym miejscu wystawy, na okrągłym stole, znalazły się szczątki tarczy herbowej Działyńskich z herbem Ogończyk. Podczas pogrzebu Jana Działyńskiego 3 kwietnia 1880 roku Marce-li Żółtowski złamał właśnie tę tarczę nad jego trumną (złamano również miecz i pieczęć herbową). Było to symboliczne potwierdzenie wygaśnięcia rodu, gdy umierał ostatni męski potomek.

Otwarcie towarzyszyło spotkanie z Andrzejem Krzyżanowskim, wicekan-clerzem Stowarzyszenia Potomków Sejmu Wielkiego oraz prawnikiem Anny z Działyńskich Potockiej.

Wystawa została zorganizowana przez Bibliotekę Kórnicką we współpracy z Ośrodkiem Badań nad Pamięcią Zbiorową i Studiów Muzealnych. Kuratorami wystawy byli dr Edyta Bątkiewicz-Szymanowska, Małgorzata Potocka oraz Miko-łaj Potocki.

Małgorzata Potocka